

Мельникович Галина

старший викладач кафедри
методики викладання і змісту освіти
Рівненського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0002-4883-7286
e-mail: galinagrigorivna@ukr.net

РОЛЬ ДИТЯЧОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ВИХОВАННІ ДУХОВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ СТАРШОГО ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

Анотація. У статті висвітлено питання значимості ролі дитячої української художньої літератури у вихованні духовності здобувачів освіти старшого підліткового віку засобами художнього слова під час уроків літератури. В умовах сьогодення проблема виховання духовності здобувачів освіти старшого підліткового віку в закладах загальної середньої освіти є вкрай складною. Актуальності цій проблемі додають негаразди соціально-політичної ситуації в сучасних умовах, що загострили й без того значні прогалини у моральному вихованні молодого покоління.

Проаналізовано художні особливості дитячої літератури як складової літературної освіти і як фактора ефективності процесу виховання духовних орієнтирів здобувачів освіти старшого підліткового віку. Схарактеризовано специфіку виховного впливу сучасної художньої української підліткової літератури на формування духовності школярів старшого підліткового віку в освітній діяльності. Доведено, що вчителю літератури варто спрямовувати урок не лише на вивчення здобувачами освіти старшого підліткового віку самого твору, а й на засвоєння автобіографічних фактів із життя письменників як визначних постатей, здатних виховувати в здобувача освіти національну гідність, бажання наслідувати їх вчинки, бути духовними послідовниками

Наголошено на особливостях літературних творів для дітей і про дітей у формуванні духовності здобувачів освіти старшого підліткового віку в закладах загальної середньої освіти. Підкреслено, що дитяча література може мати виховний вплив лише в тому разі, коли вона буде осмислена читачем, коли духовні орієнтири письменника допоможуть здобувачу освіти усвідомити себе як духовну особистість.

Акцентовано увагу на методичних вимогах до проведення уроку української літератури у вихованні духовності здобувачів освіти старшого підліткового віку. Літературний твір може бути осмислений старшим підлітком, лише тоді, коли почуття й переживання героя стануть його власними переживаннями. Зроблено висновки, що аналіз твору має сприяти

опануванню учнем духовних орієнтирів творчості письменників – критеріїв моральної та естетичної оцінки подій, явищ і людських стосунків.

Ключові слова: дитяча література, виховання, духовність, духовні орієнтири, духовний світ, особистісні цінності, моральні якості.

Постановка проблеми. Роль шкільної освіти та її цінність для духовного виховання молодого покоління визначена у державних документах про освіту. Зокрема, у «Концепції літературної освіти» наголошено, що «одним із важливих напрямів української освіти є гуманітарний, який забезпечує духовний розвиток здобувачів освіти. Серед навчальних дисциплін гуманітарного циклу особливе значення має література як мистецтво слова і спосіб формування загальної культури людини, її моральних орієнтацій і цінностей» (Міністерство освіти і науки України, 2011). Тому духовний розвиток здобувачів освіти старшого підліткового віку постає першочерговим завданням учителя, що зумовлює особистісно-концентровану виховну спрямованість освітнього процесу, орієнтацію особистості школяра на загальнолюдські цінності й моральні норми та потребує використання усієї палітри педагогічних засобів, спрямованих на духовну підготовку громадянина держави, здатного самостійно оцінювати життєву ситуацію і будувати своє особисте й професійне життя з огляду на інтереси навколишніх, принципи взаємоповаги й людської гідності.

Одним із таких навчальних засобів виховання духовності здобувачів освіти старшого підліткового віку як особливої вікової категорії, яка потребує особистісно-духовного самоствердження, є дитяча література. Через те, саме літературно-художні твори для дітей і про дітей, відіграють вагомую роль у розвитку духовності і особистісного самоутвердження старшого підлітка, збагачують його духовний світ моральними й естетичними переживаннями, формують духовно-ціннісні орієнтації.

Як засвідчують науковці та педагоги-практики, останніми десятиліттями у вихованні здобувачів освіти старшого підліткового віку стали помітними прогалини саме в духовному розвитку, що виявляються в низці й інших факторів, саме у витісненні читання підлітками дитячих художніх творів, як форми взаємодії дорослого й дитини (Кизилова, 2015). Як наслідок, дитина не збагачує свій духовний світ, відсторонюється від активної самореалізації. Зауважимо, що ці процеси відбуваються в сучасний період демократичного державотворення, головним завданням якого є виховання у здобувачів освіти старшого підліткового віку прихильного ставлення до людей, довіри до людського оточення, відчуття своєї захищеності ним, прагнення встановлювати та підтримувати з ним щирі стосунки, формування почуття своєї причетності до довкілля.

Відомо, що духовність дитини виховується всією системою впливів у сім'ї, школі, позашкільні, мікро- і макросередовищі (Кизилова, 2015). Однак саме із застосуванням значного виховного потенціалу дитячої книги, є можливість якнайглибше доторкнутися до душі дитини старшого підліткового віку, показати на прикладі літературних героїв усю красу культури, слова,

сформувані такі духовні риси характеру, як відвагу, честь, повагу, любов, мужність.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Важливі аспекти дитячої літератури в духовному розвитку здобувача освіти висвітлили видатні мислителі І. Огієнко, Г. Ващенко, К. Ушинський, С. Русова, І. Франко та ін. Означену проблему описано у численних наукових працях відомих науковців, зокрема Л. Божович, Р. Даниляк, А. Макаренко, В. Сухомлинського, О. Савченко, І. Харламова та ін., в яких розкрито сутність основних питань духовного виховання школярів й запропоновано відповідне методичне забезпечення; вказані шляхи виховного впливу педагога на становлення й розвиток духовності здобувачів освіти. Учені наголошують, що старший підлітковий вік – важливий етап духовного розвитку, оскільки саме у цей віковий період здобувач освіти формує особисту систему духовних орієнтирів, моральні принципи, визначає життєву мету.

Зокрема Н. Волошина наголошує на особистісно-системному світосприйманні дитини старшого підліткового віку, у якому єдино й нерозривно діють підсвідоме, свідоме й несвідоме (Волошина, 1995). Відтак шлях духовного вдосконалення обов'язково пролягає через самоаналіз, самооцінку, самостійну працю школяра і над літературним твором, і над собою. А за визначенням дослідника А. Фасолі «духовний світ особистості – цілісна система, компоненти якої – раціональна, почуттєва, вольова сфери» (Фасоля, 2000). З огляду на це, формування духовного світу старшого підлітка – це розвиток розумових здібностей, збагачення знаннями і одночасно виховання волі й почуттів, формування характеру, духовних орієнтирів.

Методологічно визначальними для нашого дослідження є твори видатного українського мислителя, письменника, вченого-літературознавця й філософа І. Франка, у яких виокремлена роль національних творців духовних цінностей літератури для дітей і про дітей, який наголошував, що «Тільки той письменник може мати нині якесь значення, хто має і вмє цілій освіченій людськості сказати якесь своє слово в тих великих питаннях, що ворущать його душею, та zarazом сказати те слово в такій формі, яка б найбільше відповідала його національній вдачі» (Франко, 1898).

Зважаючи на вище зазначене, стверджуємо, що у процесі уроків літератури на духовний розвиток здобувачів освіти впливає багато чинників, що потребують науково-методичного вивчення особливостей змісту й процесу впливу творів дитячої літератури на духовність школяра. Важливо показати особливості виражених у особі письменника ідеалів нації і вплив на нього народного оточення, природи рідного краю. Тому реалізація вказаних вище завдань вимагає від учителя не лише ґрунтовного осмислення методики опрацювання художніх творів для дітей і про дітей, а й уміння поєднувати у роботі над художніми текстами навчально-пізнавальну діяльність школярів з їхнім духовним вихованням.

Мета статті – з'ясувати роль дитячої української художньої літератури у вихованні духовності здобувачів освіти старшого підліткового віку і визначити методичні вимоги до організації вчителем духовного виховання здобувачів освіти на уроках літератури.

Виклад основного матеріалу дослідження. В «Енциклопедії Сучасної України» зазначено, що «Духовність – категорія людського буття, що зумовлює його трансцендуючий та комунікативний характер, виражає здатність людини до творення культури й самотворення. Прояснення природи людського буття через категорії «дух» та «духовність» означає, що людина може не тільки пізнавати чи відображати навколишній світ, але й творити його. Творчі можливості людини як духовної істоти свідчать про те, що, крім мислення, вона має вольове відношення до реальності. Дух як взаємодія мислительно-споглядальних та вольових процесів постійно об'єктивується в артефактах, створюючи світ культури. Духовність постає як інтегральна категорія, що виражає теоретико-пізнавальну, художньо-творчу та морально-аксіологічну активність людини» (Хамітов, 2008).

Духовність здобувача освіти старшого підліткового віку розглядається нами як системна характеристика, що складається із комплексу особистісних цінностей, та містить таку систему моральних якостей дитини як її світоглядні позиції, що спрямовують життєдіяльність, самоствердження, самореалізацію.

До основи нашого сутнісного розуміння вагомості виховання духовності здобувачів освіти старшого підліткового віку засобами літератури для дітей і про дітей в умовах закладу загальної середньої освіти, покладено тезу В. Сухомлинського: «Найстрашніше, що трапляється в середовищі, юнаків і дівчат, – це порожнеча душі, відсутність тієї духовної сутності, без якої немає людської особистості, немає почуття честі і гідності. Не будемо боятися цих слів – святе і непорушне» (Сухомлинський, 1997).

Проаналізуємо змістові центри й можливості використання дитячої літератури як засобу духовного виховання здобувачів освіти старшого підліткового віку.

Відомо, що відповідно до чинних нині освітніх програм, зміст літературної освіти в основній школі, складається із української та світової літератури. В цій статті ми акцентуємо увагу на українській літературі. Багато науковців пропонували різні інноваційні підходи до вдосконалення змісту шкільної літературної освіти. Зокрема, на наш погляд, заслуговують на увагу міркування дослідниці Т. Качак, яка наголошує, що курс літератури в 8–9 класах, можна умовно позначити як «системне читання», що базується на поєднанні історико-літературного й жанрово-родового принципів» (Качак, 2017). Тому, піднімаючи проблему реформування шкільної літературної освіти, вчена наголошує на якісний відбір справді знакових текстів й авторів дитячої літератури, а саме, «обмеженні кількості «програмових» творів та зосередженні на глибокому вивченні літературної класики; ґрунтовному аналізі творів, що вивчаються, практикуванні жанру «шкільного есе» (Качак, 2017).

Відповідно до нової Концепції літературної освіти здобувачам освіти середньої та старшої школи для текстуального вивчення пропонуються до 30–40 % творів XX – XXI століття. Оновлена програма з української літератури містить твори для дітей, сучасних авторів: Степана Процюка («Аргонавти»), Олександра Гавроша («Неймовірні пригоди Івана Сили»), Марини Павленко («Русалонька з 7-В»), Зірки Мензатюк («Таємниця козацької шаблі»), Галини

Малик («Незвичайні пригоди Алі в Країні Недоладії»), Володимира Рутківського («Джури козака Швайки») та ін. Проте означений обсяг дитячої літератури все ж не вирішує проблеми духовного розвитку здобувачів освіти старшого підліткового віку, оскільки діти почасти читають пропоновані програмою твори без інтересу, осмислення, не вбачають у них можливостей для свого духовного зростання (Качак, 2007).

Здійснений нами змістовий аналіз пропонованих програмою творів літератури для дітей і про дітей, засвідчив наявність таких, що дають відповіді на питання, які хвилюють здобувачів освіти старшого шкільного віку, через відображення у них моделей знайомих життєвих ситуації й певні вчинки героя-ровесника, емоції якого близькі тощо.

Зокрема, наприклад, це книги про і для дітей («Незрозумілі», «НеАнгел» Сергія Гридін, «Солоні поцілунки» Ольги Купріян, «Я закохалася» Марії Морозенко, «Крута компанія» Надії Білої, «Дівчина з міста» Олени Рижко, «16 весна» Василя Теремка, видана у ВЦ «Академія» чи книги Сергія Гридін («Не такий», «І паралельні перетинаються»), Андрія Бачинського («140 децибелів тиші»), Оксани Сайко («Новенька та інші історії»), Валентина Бердта («Мій друг Юрко циркуль», «Все починається в 13») (Качак, 2007).

Отже, у сучасній дитячій літературі наявна широка палітра творів, що мають використовуватися у духовному вихованні здобувачів освіти старшого підліткового віку. Творчість таких дитячих письменників як А. Бачинського, Л. Ворониної, В. Голобородька, С. Гридін, А. Качана, А. Кокотюхи, О. Луцєвської, Г. Малик, Б. Матіяш, Дз. Матіяш, З. Мензатюк, М. Павленко, Г. Пагутяк, С. Процюка, І. Роздобудько, В. Рутківського, О. Сайко та ін. має стати основою змісту літературної освіти в сучасній школі.

Учителі й науковці застерігають, що сучасні здобувачі освіти старшого підліткового віку, вивчаючи твори дитячої літератури, почасти сприймають літературний текст передусім як джерело інформації, об'єкт розумової, аналітичної діяльності (Баран, 2017). Відтак, якщо старший підліток емоційно не залучений до процесу читання чи відсутній діалог між ним і твором, а проблеми, що обговорюються у процесі читання, не торкаються душі читача, то найвірогідніше результативність такого читання для виховання духовності буде низькою.

Ще одним негативом для формування духовності школярів на матеріалах книг для дітей і про дітей є й те, що коло читання на цьому етапі літературної освіти визначається в основному виключно програмами з літератури. Твори дитячої літератури, у цій програмі складають незначну частку, рекомендованих для позакласного читання, що істотно впливає на потенційну можливість їх впливу на формування духовних орієнтирів школярів.

У результаті таких обставин, постає загальна педагогічна проблема подолання прагматичного ставлення сучасних здобувачів освіти старшого підліткового віку до читання творів дитячої літератури. І, на наш погляд, вирішити її можна лише за умови, якщо читання буде не вимушеним, не примусовим, а стане внутрішньою потребою дитини старшого підліткового віку, власним бажанням зануритися у художній світ, «жити емоціями героїв»,

насолюджуватися мовою твору. Звісно, що таке завдання під силу кваліфікованим учителям під час аналізу творів дитячої літератури на уроках.

Зважаючи на все вище наведене, робимо висновок, що перед учителями постає питання про прийоми й засоби методичного забезпечення викладання літератури для дітей і про дітей, що будуть сприяти духовному самоусвідомленню особистості здобувача освіти старшого підліткового віку.

На основі здійсненого нами аналізу наукових досліджень, сформулюємо основні методичні вимоги у вище зазначеному контексті.

1. Літературна компетентність, вихованість, особистісний розвиток здобувачів освіти, є важливими чинниками формування юних громадян України, які мають бути освіченими, патріотичними і культурними особистостями. Тому учителю, мета якого виховання духовності засобами дитячої гри, варто особливу увагу здобувачів освіти звертати на патріотичний ґрунт творів. (Токмань, 2011).

2. Психологи-науковці стверджують, що «...виховання здобувачів освіти здійснюється при викладанні літератури особливими засобами – через проникнення в психологію дійових осіб літературних творів, через з'ясування здобувачами освіти складних людських взаємовідносин на матеріалі української художньої дитячої літератури. Учителю-словеснику має у своєму розпорядженні такий могутній фактор виховного впливу, як утілений у хвилюючому художньому образі морально-естетичний ідеал» (Власик, 2020). Тому педагог на прикладах із творів дитячої літератури має змогу впливати саме на емоційну сферу здобувача освіти, спрямовувати його духовні орієнтири, розширювати кругозір, формувати духовну сферу. Аналізуючи перебіг подій у творі, учитель повинен ненав'язливо і не безальтернативно, привертати увагу старших підлітків до думок, почуттів, переживань персонажів, тобто важливе акцентування не лише на теоретичних поняттях, а й на аналізі вчинків і дій персонажів творів для дітей і про дітей, оскільки завдяки усвідомленню здобувачами освіти і формуються уявлення про національний характер, національний ідеал, духовний світ (Токмань, 2011).

3. Звісно, що виховний вплив дитячої літератури на формування духовних орієнтирів здобувачів освіти старшого підліткового віку набуватиме ще більшої ефективності лише тоді, коли літературний твір буде осмислений ними, коли почуття й переживання героя стануть переживаннями здобувачів освіти. Адже за висновком відомого психолога І. Беха: «Сила кожного особистісного утворення – якості, почуття, цінності – залежать якраз від сили емоційного переживання, від його емоційної напруги. <...> Особистісне вдосконалення можливе за умови максимальної напруженої активності, доступної людині в глибинах внутрішнього світу її прагнень, бажань, переживань» (Бех, 2008). Дитяча література повинна формувати особистість, «здатну жити в оновленому суспільстві за законами гуманізму...» (Власик Н, 2020). Тому структурно-композиційна своєрідність уроку літератури передбачає певну емоційно-художню форму викладу матеріалу та зумовлена психологічними особливостями його сприйняття старшими підлітками.

4. На уроках літератури учитель має змогу впливати на дитину, не нав'язуючи їй певний поглядів, а формувати в школяра власну думку за

допомогою прикладів з дитячої літератури. Для цього вчитель повинен зосередити увагу на позитивних якостях як головного героя, так і другорядних персонажів, на всьому гарному, що є у творі. Такий підхід особливо важливий для здобувачів освіти старшого підліткового віку, для яких властивим є розвиток самоспостереження через самопізнання, прагнення до самовдосконалення, самовиховання. Тому всі вчинки героїв творів дитячої літератури потрібно розглядати крізь призму «внутрішніх порухів, і духовні орієнтири виставляти відповідно до почуттів» (Ворошило, 2014).

5. Одним із найпріоритетніших завдань аналізу художнього твору для дітей і про дітей має бути осмислення духовних орієнтирів його автора. У цьому контексті науковці наголошують, що «Вдумливо працюючи на уроках літератури, відповідаючи на проблемні запитання, заглиблюючись у духовний світ твору і через нього у духовну ауру автора, школяр краще розуміє себе, власне ставлення до духовності, ставить перед собою високі орієнтири в житті. Формування в здобувача освіти поняття про духовні орієнтири творчості письменників і осмислення ними себе як духовної особистості – це взаємозалежні процеси», оскільки «спілкування з художнім твором на уроці повинно збагачувати здобувача освіти морально, естетично, сприяти розвитку його емоційно-вольової сфери. Тільки тоді перед здобувачами освіти розкриється внутрішній світ автора, його переживання стануть частиною їх духовного життя» (Пасічник, 2000).

Ще одним підтвердженням вагомості ролі дитячої української художньої літератури у вихованні духовності здобувачів освіти старшого підліткового віку стали результати вивчення нами цієї проблеми у процесі курсового підвищення кваліфікації вчителів української літератури на кафедрі суспільно-гуманітарної освіти у Рівненському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти (2021 – 2023 рр.). У проведеному нами анкетуванні брало участь 357 учителів української мови і літератури закладів загальної середньої освіти Рівненської області зі стажем педагогічної роботи від 5 до 27 років. Опитуваним було запропоновано анонімно відповісти на таке питання анкети: « Чи достатнє місце в освітній програмі з літератури займають твори для дітей і про дітей, спрямовані на виховання духовності здобувачів освіти старшого підліткового віку?». За пріоритетною кількістю обраних респондентами варіантів, вони набули такого рангового значення (у відсотках до загального числа опитаних): «так, достатньо, твори для дітей і про дітей сприяють духовному вихованню школярів – 7%»; «не достатньо творів дитячої літератури у програмі – 89%»; «інша думка – 4%».

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, роль дитячої української художньої літератури у вихованні духовності здобувачів освіти старшого підліткового віку набуває належної вагомості лише тоді, коли літературний твір може бути осмислений читачем, коли почуття й переживання героя стануть духовними надбаннями здобувачів освіти.

На уроках української літератури вчитель повинен доторкнутися до душі та розуму дитини старшого підліткового віку, добирати твори для вивчення, наповнені духовними цінностями, формувати внутрішній світ здобувача освіти на основі розуміння ним духовних орієнтирів творчості письменника.

Подальші наукові розвідки вбачаємо у аналізі особливостей аксіологічного впливу дитячої літератури на засадах вітчизняних й зарубіжних досягнень сучасної теорії й практики літературознавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Міністерство освіти і науки України. (2011). *Концепція літературної освіти в 11-річній загальноосвітній школі*. URL: <https://docs.google.com> › edit (дата звернення 20.12. 2023).

Кизилова, В. (2015). *Українська література для дітей та юнацтва: новітній дискурс: навчально-методичний посібник для студ. вищих навч. закл.* Старобільськ: Вид-во ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 236 с.

Волошина Н. (1995). *Естетичне виховання учнів у процесі вивчення літератури: Посібник для вчителів*. Київ: Рад. школа, 104 с.

Фасоля, А. (2000). *Формування духовного світу особистості у процесі вивчення української літератури (9 – 11 кл.):* Кандидат педагогічних наук: Інститут педагогіки АПН України. Київ: 217 с.

Франко, І. (1898). З чужих літератур. *Літературно-науковий вісник. т. 1. Кн. 1.* СС. 61–62

Хамітов, Н. (2008). *Духовність. Енциклопедія Сучасної України: енциклопедія [електронна версія] / ред.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. Т. 8. URL: <https://esu.com.ua/article-19642> (дата звернення 2012.2023).*

Сухомлинський, В. (1997). *Щоб душа не була пустою*. Вибрані твори: В 5-ти тт. Київ: Рад. Школа. Т 5. СС. 255–269.

Качак, Т. (2017). Сучасна українська література для дітей та юнацтва як зміст літературної освіти: Івано-Франківськ: *Гірська школа українських Карпат. № 17 2017*. URL: <http://mountainschool.pu.if.ua> › files › Issue_ (дата звернення 20.12.2023).

Клочек, Г. (2007). Чи туди йдемо? (Про сучасний стан шкільної літературної освіти в Україні). *Освіта і управління: науково-практичний журнал. № 3-4.* СС.68–74

Баран, У. (2017). *Комунікація у літературі для дітей та юнацтва*. Монографія. Львів: Центр дослідження літератури для підлітків та юнацтва. 240 с.

Ворошило, Т. (2014). *Література як основний засіб формування духовного світу старшокласників*. Методичний пошук: Викладацько-студентські наукові роботи з питань методики викладання мови і літератури. Житомир: Вид-во: ЖДУ ім. І. Франка, 2014. Випуск дванадцятий. Частина II. СС. 59–63.

Пасічник, Є. (2000). *Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: Посібник для студентів вищих закладів освіти*. Київ: Ленвіт, 384 с.

Токмань, Г. (2011). Навчання української літератури: розвивати не втрачаючи. *Дивослово. №12 (657)*. СС. 59–63. URL: <https://dyvoslovo.com.ua> › sta. (дата звернення 20.12.2023).

Бех, І. (2008). *Особистісно зорієнтоване виховання*. Київ: ІЗМН. 2008. 204 с.

Власик, Н. (2020). Вплив сучасної української літератури на формування світоглядних цінностей особистості (на прикладі творів Оксани Думанської). *Генезум. № 10*. СС. 28–39. URL: <https://genezum.org> > library (дата звернення 20.12.2023).

Чумак, О. (2019). *Духовно-моральне виховання особистості: теорія та практика : науково-методичний посібник / за заг. ред. Л.Михайлової*. Харків: «Друкарня Мадрид», 2019. 250 с. URL: <https://znayshov.com> > ... (дата звернення 20.12.2023).

REFERENCES

Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2011). *Kontseptsiiia literaturnoi osvity v 11-richnii zahalnoosvitnii shkoli* [The Concept of Literary Education in an 11-year Secondary School]. URL: <https://docs.google.com/edit> (data zvernennia 20.12.2023). [in Ukrainian]

Kyzylova, V. (2015). *Ukrainska literatura dlia ditei ta yunatstva: novitnii diskurs: navchalno-metodychnyi posibnyk dlia stud. vyshchych navch. zakl.* [Ukrainian Literature for Children and Young People: the Latest Discourse: Textbook for Students of Higher Educational Institutions]. Starobilsk: Vyd-vo DZ “Luhanskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka”, 236 s. [in Ukrainian]

Voloshyna N. (1995). *Estetychne vykhovannia uchniv u protsesi vyvchennia literatury: Posibnyk dlia vchyteliv* [Aesthetic Education of Pupils in the Process of Studying Literature: Manual for Teachers]. Kyiv: Rad. Shkola. 104 s. [in Ukrainian]

Fasolia, A. (2000). *Formuvannia dukhovnoho svitu osobystosti u protsesi vyvchennia ukrainskoi literatury (9 – 11 kl.)*. [Formation of the Spiritual World of the Individual in the Process of Studying Ukrainian Literature (grades 9-11):]. Kandydat pedahohichnykh nauk: Instytut pedahohiky APN Ukrainy. Kyiv: 217 s. [in Ukrainian]

Franko, I. (1898). Z chuzhykh literature [From Other People's Literature]. *Literaturno-naukovi visnyk. t. 1. Kn. 1*. SS. 61 – 62. [in Ukrainian]

Khamitov, N. (2008). *Dukhovnist. Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy: entsyklopediia* [Spirituality. Encyclopaedia of Modern Ukraine: an encyclopaedia] / red.: I. M. Dziuba, A. I. Zhukovskiy, M. H. Zhelezniak ta in.; NAN Ukrainy, NTSh. Kyiv: Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy, 2008. T. 8. URL: <https://esu.com.ua/article-19642> (data zvernennia 2012.2023). [in Ukrainian]

Sukhomlynskyi, V. (1997). Shchob dusha ne bula pustoiu [For the Soul not to Be Empty]. *Vybrani tvory: V 5—ty tt*. Kyiv: Rad. Shkola. T 5. SS. 255 – 269. [in Ukrainian]

Kachak, T. (2017). Suchasna ukrainska literatura dlia ditei ta yunatstva yak zmist literaturnoi osvity. [Contemporary Ukrainian Literature for Children and Youth as the Content of Literary Education]. Ivano-Frankivsk: *Hirska shkola ukrainskykh karpat. No 17 2017*. URL: <http://mountainschool.pu.if.ua> > files>Issue_ (data zvernennia 20.12.2023). [in Ukrainian]

Klochek, H. (2007). Chy tudy ydemo? [Where Are We going?. (On the Current State of School Literary Education in Ukraine)]. (Pro suchasnyi stan shkilnoi literaturnoi osvity v Ukraini). *Osvita i upravlinnia: nauково-praktychnyi zhurnal*. No 3-4. SS.68-74. [in Ukrainian]

Baran, U. (2017). *Komunikatsiia u literaturi dlia ditei ta yunatstva* [Communication in Literature for Children and Young People]. Monohrafiia. Lviv: Tsentr doslidzhennia literatury dlia pidlitkiv ta yunatstva. 240 s. [in Ukrainian]

Voroshlyo, T. (2014). Literatura yak osnovnyi zasib formuvannia dukhovnoho svitu starshoklasnykiv [Literature as the Main Means of Shaping the Spiritual World of High School Students]. *Metodychnyi poshuk: Vykladatsko-studentski naukovy roboty z pytan metodyky vykladannia movy i literatury*. Zhytomyr: Vyd-vo: ZhDU im. I. Franka, 2014. Vypusk dvanadtsiatyi. Chastyna II. SS. 59–63. [in Ukrainian]

Pasichnyk, Ye. (2000). *Metodyka vykladannia ukrainskoi literatury v serednikh navchalnykh zakladakh* [Methods of Teaching Ukrainian Literature at Secondary Schools]. Posibnyk dlia studentiv vyshchykh zakladiv osvity. Kyiv: Lenvit, 384 s. [in Ukrainian]

Tokman, H. (2011). Navchannia ukrainskoi literatury: rozvyvaty ne vtrachaiuchy [Teaching Ukrainian Literature: Developing Without Losing]. *Dyvoslovo*. No 12 (657). SS. 59-63. URL: <https://dyvoslovo.com.ua> > sta. (data zvernennia 20.12.2023). [in Ukrainian]

Bekh, I. (2008). *Osobystisno zoriientovane vykhovannia* [Person-centred Education]. Kyiv: IZMN. 2008. 204 s. [in Ukrainian]

Vlasyk, N. (2020). Vplyv suchasnoi ukrainskoi literatury na formuvannia svitohliadnykh tsinnostei osobystosti (na prykladi tvoriv Oksany Dumanskoi) [Influence of Contemporary Ukrainian Literature on the Formation of the Personality's Worldview Values (on the Example of Oksana Dumanska's Works)]. *Henezum*. No 10. SS. 28–39. URL: <https://genezum.org> > library (data zvernennia 20.12.2023). [in Ukrainian]

Chumak, O. (2019). *Dukhovno-moralne vykhovannia osobystosti: teoriia ta praktyka : nauково-metodychnyi posibnyk* [Spiritual and Moral Education of the Individual: Theory and Practice: Scientific and Methodological Manual] / za zah. red. L.Mykhailovoi. Kharkiv: “Drukarnia Madryd”. 2019. 250 s. URL: <https://znayshov.com> > ... (data zvernennia 20.12.2023). [in Ukrainian]

THE ROLE OF UKRAINIAN CHILDREN'S FICTION IN THE EDUCATION OF STUDENTS' SPIRITUALITY OF SENIOR ADOLESCENCE

Halyna Melnykovych

Senior Teacher of the Department of Social and Humanitarian Education,
Rivne Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education,

Rivne, Ukraine

ORGID: 0000-0002-4883-7286

e-mail: galinagrigorivna@ukr.net

Abstract. The article reveals the importance of the role of Ukrainian children's fiction in the education of spirituality of senior adolescents by means of the artistic word during literature lessons.

The article analyses the artistic features of children's literature as a component of literary education and a factor in the effectiveness of the process of educating spiritual orientations of senior adolescents. The specifics of the educational influence of modern Ukrainian fiction for teenagers on the formation of spirituality of senior pupils in educational activities are characterised.

Emphasis is focused on the peculiarities of literary works for children and about children in the formation of spirituality of senior adolescent students in general secondary education institutions. It is proved that children's literature can have an educational impact only if it is understood by the reader, when the spiritual guidance of the writer will help the student to realise himself as a spiritual person.

Therefore, a modern Ukrainian teacher should direct the lesson not only to the study of the work itself by older adolescents, but also to the assimilation of autobiographical facts from the lives of writers as iconic figures who can instil in the student national dignity, the desire to imitate their actions, and to be spiritual followers.

Keywords: children's literature, upbringing, spirituality, spiritual guidelines, spiritual world, personal values, moral qualities.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2023 р.